

«Junta Superior de Excavaciones y Antigüedades» i no «Antigüedades» (p. IX); c. 10: caldría afegir P. Piernavieja, *Inscripciones Deportivas de la Hispania Romana*, Madrid, 1977, p. 46-48; c. 43: cal afegir (Mastidoro no ho podia probablement conèixer quan va acabar la concordança) A. Beltrán Martínez-F. Beltrán Lloris, *El anfiteatro de Tárraco. Estudio de los hallazgos epigráficos*, Tarragona, 1991, p. 121.

Com que es tracta d'una concordança no mecànica, l'ordenament de paraules s'ha fet per lemes i sub-lemes successius i les aparicions d'una mateixa forma se succeeixen respectant la numeració de procedència de Zarker. Així, per exemple, tota la flexió del pronom personal de 1ª persona és presentada per sub-lemes sota el lema principal *EGO/NOS* i els adjectius en grau comparatiu o superlatiu cal buscar-los com a sub-lemes darrera del positiu corresponent. No es tracta, doncs, d'una concordança ordenada d'una manera alfabètica al cent per cent, on totes les formes coincidents es trobin agrupades al mateix lloc, sinó d'una concordança lematitzada seguint criteris gra-

matics. De la mateixa manera, tampoc el context que acompanya la paraula «concordada» no té sempre la mateixa extensió, com sol succeir amb una concordança mecànica.

El llibre es completa amb dos apèndixs; un que recull les inscripcions fragmentàries (no pas poques a Zarker); un segon, dedicat als CLE *aliena* (versos d'autors reconeguts identificats). No cal dir que hem acollit amb alegria la publicació d'aquestes concordançes (l'aspecte físic de l'edició que comercialitza Adolf Hakkert és una de les coses més negatives del llibre i sembla que vulgui fer els «honors» als exemplars que distribueix la «University Microfilms International» de la tesi de Zarker) per la continuïtat que representen, amb la col·lecció de Zarker, respecte del treball iniciat pels especialistes de Cagliari amb Bücheler-Lommatsch; perquè, com que es tracta d'una feina ben feta, faciliten la consulta de Zarker i perquè en recollir la informació crítica textual posterior milloren, filològicament parlant, la lectura d'aquest. I això, els filòlegs/epigrafistes ho agraeixen.

Joan Gómez Pallarès

ALTISENT, AGUSTÍ. 1993.

Diplomatari de Santa Maria de Poblet. Volum I. Anys 960-1177.

Barcelona: Abadia de Poblet i Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. 539 p., 22 làmines.

El pare Agustí Altisent, monjo de Poblet i doctor en Història per la Universitat de Barcelona, ha coordinat aquesta obra gegantina (600 documents transcrits tan sols en aquest primer volum).

L'edició parteix de dos cartorals fonamentals (sense negligir tampoc els documents originals i els trasllats): el primer és el cartulari de Tarragona (Tarragona, Biblioteca Provincial, ms. 241, d'entorn de l'any 1210), transcrit ja el 1983 per J. Pons i Marquès com a *Cartulari de Poblet, Edició del manuscrit de Tarragona*. Barcelona: IEC, 1983. Però la font fonamental d'aquesta edició és el cartulari de Madrid (Madrid, Archivo Histórico

Nacional, Cód. 992 B), unes cinc vegades més extens i copiat —almenys pel que fa al nucli central— uns deu anys més tard. La necessitat de dur a terme l'inevitable feina d'arxiu a Madrid ha estat una de les causes que la preparació d'aquest volum es perllongués gairebé durant trenta anys.

Després d'un doble pròleg del conseller Joan Guitart i de l'abat Maur Esteve, el pare Altisent ens relata a la introducció (p. 11-19) els feixucs preliminars que han permès la gènesi d'aquest volum. Les primeres feines de transcripció es van iniciar el 1964 i al llarg d'aquest extens procés, el pare Altisent ha exercit la funció vital de coordi-

nador d'una multiplicitat de col·laboradors, puntualment assenyalats al text.

El diplomatarí pròpiament dit ocupa la major part del volum (p. 21-347). Mereixen una menció les vuit magnífiques reproduccions fotogràfiques dels documents (a escala) que acompanyen el recull. L'edició dels documents segueix les normes internacionals usuals. En tot cas, cal indicar que encara que molts documents són inèdits, l'aparat heurístic i de variants textuals és potser massa reduït. Un altre aspecte ressenyable és la transcripció per part de destacats especialistes (J.L. Lacave, R.M. Nom de Déu, J. Samsó i M. Castells) de les signatures hebraïques i àrabs.

El feix principal dels documents del Diplomatarí correspon a documents del segle XII —fet lògic tenint en compte la data de fundació del monestir de Poblet: tan sols un document del segle X i 43 del segle XI per 556 del segle XII.

Resulta difícil de destacar uns quants documents entre una multiplicitat de testimonis remarcables: 9 documents papals, 40 documents dels comtes de Barcelona (29 d'ells de Ramon Berenguer IV), 24 documents reials (tots ells —lògicament— d'Alfons I) i 30 documents dels comtes d'Urgell (xifra prou important que ressalta la importància dels interessos del casal comtal urgellenc a la zona d'estudi).

Potser sobresurten els tres documents papals inèdits (la tercera butlla «Sacrosancta Romana» d'Adrià IV —18/II/1157— i altres dos privilegis d'Alexandre III —19/VIII/1165 i 15/I/1169—, documents 196, 273 i 343 respectivament). Tampoc no podem oblidar els 6 documents de l'efímer comtat de Tarragona (1151-1171); hi destaca un d'ells inèdit: empenyorament de terres el 12/VI/1162, signat per la comtessa Agnès, l'única que porta

aquest títol (Doc. 227). Altres documents interessants, però aquests ja editats amb anterioritat, són els dos on apareix el conegut Guillem de Berguedà (un d'ells el seu testament).

El goteig de mots llatins medievals propis de la Catalunya feudal i protocatalans als nombrosos documents és continu (en alguns casos es rebaixa notablement la cronologia coneguda, com es el cas d'«albarda», mencionada en un document del 960 quan la primera menció documentada per Bastardes era del 1043): *chastellano, colaudamento, solidament, chomonirà, desfideran, forasfaitura, rederzer, elms, ausbergs, guerregare, cequia, tenda*. No per casualitat ens trobem a l'època dels primers testimonis en català literari (*Llibre Jutge i Homilies d'Organyà*).

El volum conclou amb l'imprescindible índex de noms (p. 439-539), tant antropònims com topònims (aquests darrers reduïts quan és possible a termes actuals). Cal lamentar, però, la diversitat de representacions ortogràfiques d'un mateix nom produïda per la llarga etapa d'elaboració de l'obra; un tractament uniformitzador hagués arrodonit el Diplomatarí a la perfecció.

Aquest primer volum del Diplomatarí de Poblet és, en conclusió, una obra monumental i llargament esperada. Demem agrair al Departament de Cultura de la Generalitat i en concret al Servei d'Arxius aquesta edició modèlica, fonamental per als estudiosos d'una de les principals institucions monacals de Catalunya en el darrer període de l'alta edat mitjana i per a tots aquells interessats en la cultura documental. Esperem que els propers volums no es facin esperar tant de temps com aquest.

Gustau Castanyer Marquardt

JARDINE, LISA. 1993.

Erasmus, Man of Letters. The Construction of Charisma in Print.

Princeton: Princeton University Press. 284 p. + xi p. + 28 láminas.

Para muchos de nosotros Desiderio Erasmo encarna la figura del humanista europeo por excelencia, seriamente comprometido en la

búsqueda desinteresada del saber. Pese al gentilicio con el que se le suele nombrar, Erasmo es, no obstante, la mejor represen-